

P.P. PRACOWNIE KONSERWACJI ZABYTKÓW
 PRACOWNIA w SZCZECINIE, ul. RYCERSKA 3

Obiekt: Park podworski *pow. Cieszyński*
 Adres: Chełm Górny, *qm. Trzciniński Zdrój*
 Stadium: Ekspertyza ogólna
 Część: Dendrologiczno-techniczna
 Gł. Projektant: .....
 Projektant: inż. Jan Winter
 Nr zlec. .... Rok 1974

PRACOWNIE KONSERWACJI ZABYTKÓW

PRZEDSIĘBIORSTWO PAŃSTWOWE
ODDZIAŁ SZCZECIN, UL. RYCERSKA NR 3 - TEL. 8355

Nr archiwalny

Nr zlecenia .....

Inwestor naczelny Ministerstwo Kultury i Sztuki

Inwestor główny .....

Inwestor bezpośredni Wojewódzki Konserwator Zabytków w Szczecinie

PROJEKT

Obiekt Park podworski

Adres Chełm Górny, pow. Chojna, woj. Szczecin

Branża Ekspertyza ogólna dendrologiczno-techniczna

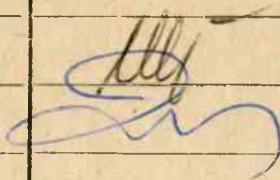
Faza .....

Kubatura ..... - ..... m³

Powierzchnia użytkowa ..... 15 ha ..... m²

Powierzchnia zabudowy ..... - ..... m²

Wielkość działki ..... 15 ha ..... ha

Projekt opracowali	Imię i nazwisko	Podpis	Data
Gł. Projektant			
Projektant	inż. Jan Winter		
Kier. Pracowni	mgr inż. arch. Z. Ruczkowski upr. z art. 361 nr 2032/60		
Kier. Zespołu			
Kreślił			

Szczecin, dnia ..... 197⁴ r.

M E T R Y C Z K A   P A R K U   -   O G R O D U

1. Adres:	miejsowość: wieś Chełm Górny gmina - powiat - Chojna województwo: Szczecin		
2. Nazwa parku:	aktualna - brak		dawna - brak danych
3. Rodzaj parku i stan jego zachowania:	Park dworski, stan zachowania dobry, ale wymaga zagospodarowania		
4. Czas powstania:	nieznany - stary obiekt		
5. Położenie parku:	1,5 km. drogi Dębno-Chojna		
6. Powierzchnia parku:	ogółem ha - 15	w tym wód ha-1	czy są na niej budynki i jakie - pałac
7. Użytkownik parku:	Wielozakładowe Państwowe Gospodarstwo Rolne w Stożecznej Gospodarstwo w Chełmie Górnym		
8. Czy jest w rejestrze:	data i nr rejestru - nie ~~figuruje~~ Nr rej. 935 dec. Kl. 5340/57/80 z dn. 04. 12. 1980r		
9. Istniejące dokumentacje /data i nr rejestru/:	pomiar sytuacyjno-wysokościowy - brak		inwentaryzacja zieleni - brak
	stadium historyczne - brak		założenia techn.-ekonom. - brak
	techniczne, branżowe dokumentacje i ekspertyzy - brak		
10. Przeprowadzone dotychczas remonty:	nie przeprowadzono		

I. Krótka analiza historyczna

=====

1. Ewolucja układu przestrzennego -

Brak danych opisowych z lat ubiegłych
nie pozwala na prześledzenie ewolucji układu
przestrzennego parku.

2. Dawne plany

- brak -

3. Źródła do dziejów parku

- brak -

II. Charakterystyka stanu istniejącego

1. Układ przestrzenny

Park składa się z 2-ch części, pod względem kompozycji - z części południowej przypałacowej o charakterze parku leśnego oraz północnej części z licznymi polanami o założeniu typowo krajobrazowym. Park posiada stary, liczny i zdrowy drzewostan. Powierzchnia parku w porównaniu z otaczającym terenem jest równa. Otaczający teren jest mocno porośnięty z licznymi wzniesieniami. Park jest otoczony z trzech stron gruntami uprawnymi i mozaikowo porozrzucenymi kępami zadrzewień. Od południa zlokalizowane są zabudowania mieszkalne i gospodarcze BGR-u. Układ przestrzenny parku z lat ubiegłych jest zachowany. Zachowana jest też główna oś kompozycji, jest jednak mocno zarośnięta. Obrze też jest zachowany układ dróg parku, lecz o mocno zniszczonych nawierzchniach /porozjeżdżanych/.

Park posiada 5 zbiorników wodnych, z których jeden przed pałacem jest dobrze zachowany, pozostałe zabagnione lub zamulone. Głazy narzutowe spełniające funkcje dekoracyjne przy tych stawach pozarastały.

Zniszczone zostały także alpinatium /są jeszcze resztki kamieni i kępy paproci/. Główna oś kompozycji /pałac - kierunek północ/ dzieli park prawie na dwie równe części, przy tym w części półn. zamknięta jest tzw. Górą Chełmską.

Dawniej oś ta spełniała także funkcję drogi i

funkcję osi widokowej o lokalnym zasięgu. Podobną rolę jeśli chodzi o widoki spełniały pozostałe drogi parkowe /widoki lokalne w osiach dróg/. Inną rolę spełniają polany trawiaste w części krajobrazowej. Tu chodziło o rozległe perspektywy, które do tej pory zachowały zamierzony przez projektanta cel. Do tej pory zachowała się także ścieżka spacerowa w kształcie koła łącząca pałac z centralnymi partiami parku. Park jako całość ma kształt dość regularnego prostokąta ciągnącego się z południa ku północy. Park zajmuje znaczną powierzchnię - 15 ha z czego 4,90 ha przypada na polany a 1,00 ha na stawy parkowe.

2. Skrócona inwentaryzacja roślin.

1. Dąb szypułkowy - *Quercus robur*
2. Dąb bezszypułkowy - *Quercus sessilis*
3. Dąb czerwony - *Quercus rubra* 5 szt.
4. Dąb pospolity - *Quercus lirata* 1 szt.
5. Dąb - *Quercus sp.* 1 szt.
6. Wiąz polny - *Ulmus campestris*
7. Wiąz górski - *Ulmus montana*
8. Wiąz szypułkowy - *Ulmus effusa*
9. Grab pospolity - *Carpinus betulus*
10. Buk pospolity - *Fagus silvatica*
11. Buk pospolity odm. żółtolistna - *Fagus silvatica*
var. *zlatia*
12. Jesion wyniosły - *Fraxinus excelsior*
13. Klon zwyczajny - *Acer platanoides*
14. Klon jawor - *Acer pseudoplatanus*
15. Klon ~~jawor~~ ^{polny} - *Acer campestre*
16. Klon jesionolistny - *Acer negundo*
17. Lipa drobnolistna - *Tilia cordata* /*parvifolia*/

18. Kasztanowiec biały - *Aesculus hippocastanum*
19. Brzoza brodawkowata - *Betula verrucosa*
20. Brzoza brodawkowata odm. stożkowata - *Betula verrucosa*
var. *fastigiata* 1 szt.
22. Jarząb pospolity - *Sorbus aucuparia*
23. Grusza dzika - *Pirus communis*
24. Topola osika - *Populus alba tremula*
25. Topola biała - *Populus alba*
26. Platan klonolistny - *Platanus acerifolia* 3 szt.
27. Wierzba iwa - *Salix caprea*
28. Wierzba biała - *Salix alba*
29. Olsza czarna - *Albus glutinosa*
30. Robinia akacjowa - *Robinia pseudoacacia*
31. Wiśnia pospolita - *Prunus cerasus*
32. Orzech włoski - *Juglans regia* 1 szt.

Drzewa iglaste

-
1. Sosna pospolita - *Pinus silvstris*
  2. Sosna czarna - *Pinus nigra* szt. 1
  3. Sosna wejmutka - *Pinus strobus* /kilka szt./
  4. Świerk pospolity - *Picea excelsa*
  5. Modrzew europejski - *Larix europaea*
  6. Jedlica Dauglasa - *Pseudotsuga taxifolia*
  7. Cis pospolity - *Taxus baccata* 3 szt.
  8. Jodła pospolita - *Abies* 1 szt.
  9. Cyprysik japoński - *Chamaecyparis obtusa* 1 szt.
  10. Świerk kłujący - *picea pungens* szt. 1
  11. Jodła - *Abies* sp.

Krzewy:

1. Głóg jednoszyjkowy	- Crataegus monogyna
2. Głóg dwuszyjkowy	- Crataegus oxycantna
3. Róża dzika	- Rosa canina
4. Snieguliczka biała	- Symmphoricarpos albus
5. Bez czarny	- Sambucus nigra
6. Lilak pospolity	- Syringa vulgaris
7. Żylistek szorstki	- Deutzia scabra
8. Porzeczka alpejska	- Ribes alpinum
9. Jasminowiec	- Philadelphus sp.
10. Sliwa tarnina	- Prunus spinosa
11. Szakłak	- Rhamnus sp.
12. Malina właściwa	- Rubus idaeus
13. Jeżyna fałdowana	- Rubus plicatus
14. Trzmielina pospolita	- Evonymus europaea
15. Czeremcha pospolita	- Prunus padus
16. Leszczyna pospolita	- Corylus avellana
17. Barwinek mniejszy	- Vinca minor
18. Bluszcz pospolity	- Hedera helix
19. Podwojnik pnący	- Clematis vitiflora
20. Winobluszcz pięciolistkowy	- Ampelopsis quinquefolia

Poza tym w warstwie krzewów i nalocie występują:
 wiąz, jesion, klon, zwyczajny i polny, jawor, lipa, dąb,
 buk i inne. Występują też paprocie.

Charakterystyka drzewostanu

Park jest stosunkowo bogaty w gatunki - w trakcie inwentaryzacji określono gatunkami:

1. Drzew liściastych	- 32 gatunki
2. Drzew iglastych	- 11 gatunków
3. Krzewów liściastych	- 17 gatunków
4. Pnączy	- 3 gatunki

Poza tym park skupia szereg krajowych gatunków w starszych klasach wieku. Dominującymi gatunkami są: dąb - 30 % buk - 30%, świerk - 10%, wiąz - 10%, klon - 10%, pozostałe gatunki - 10% udziału.

W parku występują też liczne stare, okazałe drzewa o charakterze pomnikowym: 4 dęby o pierśnicy 1,20m i dąb bezszypułkowy o pierśnicy 1,50 m , dwa dęby czerwone o pierśnicy 1,20 m. poza tym występują wspaniałe okaz dębu bezszypułkowego rozgałęziającego się tuż nad ziemią na 3 samodzielne potężne pnie. W okolicy pałacu rośnie 1 buk o pierśnicy 1, ~~m~~, drugi buk rośnie opodal , także o tej samej grubości, rozgałęziając się na wys. 0,80 m na pięć grubych odnóg, z których każda mierzy 0,4 m. Z iglastych zasługują na uwagę: jedlica i 1 jodła o pierśnicach 0,70 m. W całości park posiada dużo ładnych wiekowych drzew, o imponujących wymiarach. Rozmieszczenie drzew w parku jest nierównomierne - część południowa posiada zwarte zespoły drzew i krzewów - tylko w obrębie pałacu występuje polana. W części północnej zadrzewienia mają charakter luźny - są tu liczne polany. Rozpiętość wieku drzew jest duża - do 300 lat. Na uwagę zasługuje masowe występowanie klonu polnego - w formie starych drzew, krzewów i nalotów.

W runie parkowym obfite występuje bluszcz pospolity który tworzy, w niektórych partiach parku zwarte kobierce. Stan zachowania zadrzewienia jest dobry - stan zdrowotny także. Spotkać jednak można drzewa suche /11 świerków i kilka wiązów/ i pnie po drzewach.

3. Analiza stopnia zachowania układu zabytkowego

Porównanie stanu istniejącego ze stanem historycznym jest niemożliwe z uwagi na brak źródeł. Dokładną penetracją parku i analizą stanu istniejącego pozwala z całą pewnością stwierdzić, że poszczególne partie nie uległy większemu zniszczeniu. Zatarciu nie uległ także ogólny układ kompozycyjny parku. Wszystkie główne ciągi komunikacyjne, i widokowe są dobrze czytelne. Zachowana jest także główna oś kompozycji /pałac - północna strona parku/. Powierzchniowo zachowały się także dość rozległe polany /część północna i pld.-zach) o charakterze krajobrazowym. Park znajduje się w pierwotnych granicach, zaś sam drzewostan nie uległ istotnym zmianom. Zarysy polan, ich wielkość a także ich usytuowanie pozwalają przypuszczać, iż chodziło tu o osiągnięcie efektów wizualnych. Pomimo że obrzeża polan widokowych uległy pewnej deformacji na skutek zarastania, cel dawnego projektanta jest dalej wyraźny i dobrze czytelny w terenie. Na terenie parku jest dobrze utrzymany pałac, w którym mieści się szkoła podstawowa i klubo-kawiarnia. Zamuleni uległy stawy /4 szt./ jedynie staw przed pałacem jest należycie utrzymany. Poza pałacem śladów innych budowli nie stwierdzono; w ostatnich latach na terenie parku, żadnych budowli nie wznoszono. Na terenie parku, nad brzegami stawów, leżą liczne

głazy dekoracyjne; poza tym jest ślad wskazujący na to, iż na terenie parku wzdłuż głównej osi usytuowane było dawniej alpinarium.

4. Rola obiektu w krajobrazie

a/ zurbanizowanym - nie dotyczy

b/ naturalnym - Park stanowi harmonijnie ogólnie w okolicznym krajobrazie. Najbliższy krajobraz jest bardzo urozmaicony, plastycznie bogato uformowany i ma cechy typowe dla krajobrazu parkowego.

Okoliczny teren jest mocno pożądanym z licznymi wzniesieniami. Rozrzucone mozaikowo liczne i malownicze zadrzewienia mają charakter satelitarny w stosunku do masywu zieleni wysokiej parku.

Otoczające zadrzewienia /kępy / robią wrażenie, jak gdyby celowo były założone dla zrównoważenia wizualnego / w przestrzeni - krajobrazie/ bryły parkowej. Robi to imponujące wrażenie dla zwiedzającego.

Obecność parku czyli jego lokalizacja w sąsiedztwie zabudowań PGR-u, wpływa korzystnie na całe obejście gospodarstwa, na jego stronę estetyczną.

III. Wnioski dotyczące

=====

1. Granicy ochrony konserwatorskiej w zakresie:

-----

a/ ochrony układu parku - zachować układ parku aktualnie istniejący, to jest jego główną oś założenia i podporządkowane jej ciągi komunikacyjne, uporządkować masywy zieleni w osiach widokowych, zbędne przerosty usunąć, gdzie brak jej - dosadzić gatunki dekoracyjne.

b/ Ochrony ekologicznej

Niedopuszczać do ewentualnych uszczerbków w zewnętrznych ścianach parku, gdyż naruszenie ich wpłynęłoby niekorzystnie na stosunki ekologiczne parku.

Należy też chronić najbliższe kępy zadrzewień tuż za granicami parku.

c/ Ochrony kompozycji widokowej.
-----

niedopuszczać do jakiegokolwiek zabudowy w najbliższym sąsiedztwie parku od strony zachodniej, północnej i wschodniej. W ten sposób zostaną zachowane dalekie widoki z parku; chronić kępy zadrzewień i pojedyncze drzewa w sąsiedztwie parku.

2. Ewentualnej zmiany dotychczasowego sposobu użytkowania całości parku i poszczególnych jego części.

Park jako całość pozostawiony jest swojemu losowi, jedynie pałac i partia parku przypałacowa są użytkowane. Część parku została ogrodzona od reszty i zamieniona na boisko i dziedziniec szkolny.

Nie zachodzi potrzeba zmiany sposobu użytkowania, ~~lecz potrzeba zmiany sposobu użytkowania,~~ lecz potrzeba zagospodarowania parku jako całości i roztoczenia nad nim opieki.

3. Zakres niezbędnej lub pożądaney renowacji.

Park zagospodarować jako obiekt wypoczynku dla miejscowej ludności i młodzieży. Park ma charakter ~~lasu~~ krajobrazowy - stąd w partiach o charakterze ~~lasnym~~, głównym celem będzie wytrasowanie dróg

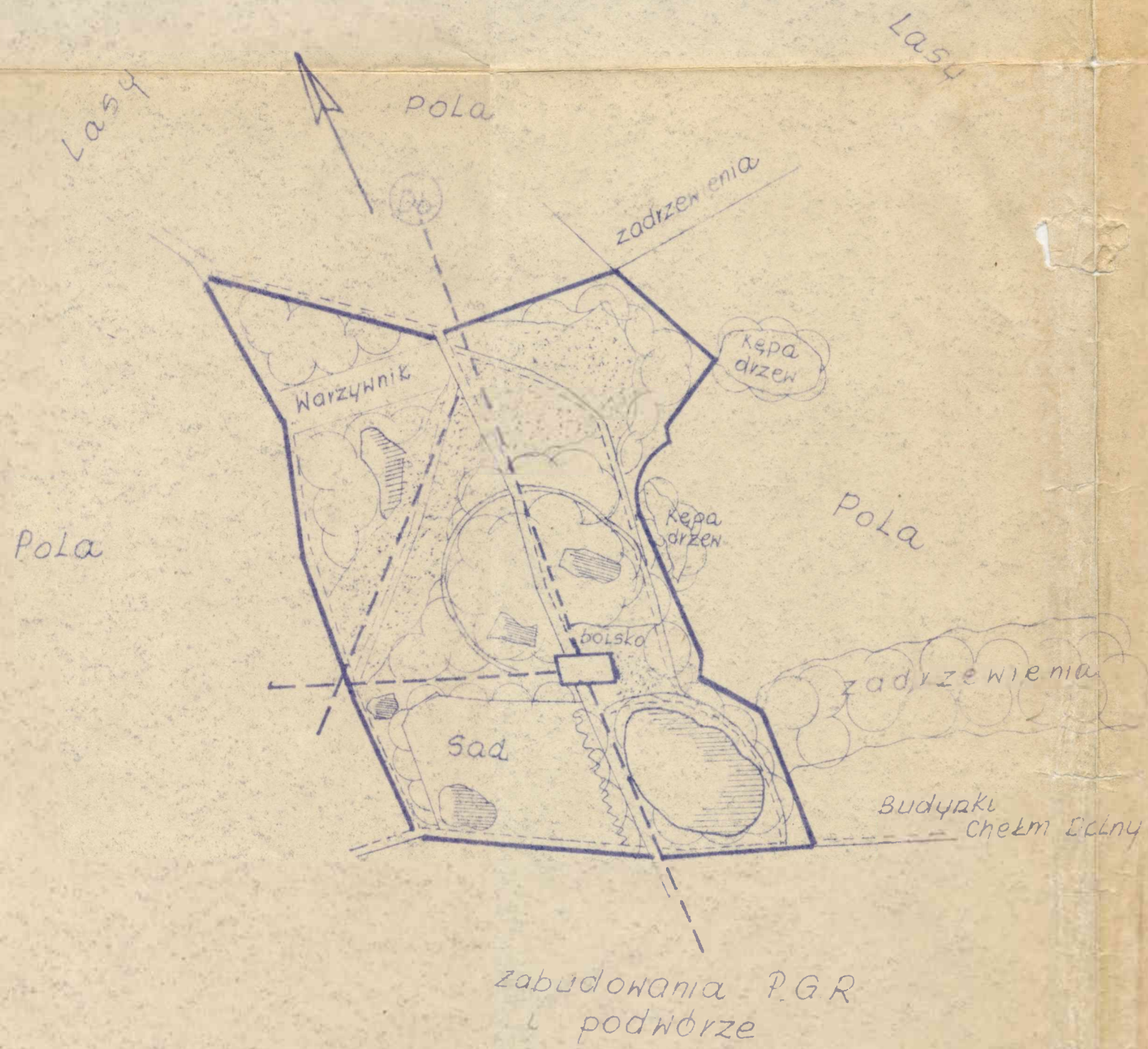

usunięcie nalotów i podrostów głównej osi kompozycji /cała jest zarośnięta/. Należy także oczyścić stawy, oraz polanki w tej części parku z zarośli i śmieci.

Oczyszczenie i ulepszenie dróg dotyczy całego obiektu. Części krajobrazowe parku zagospodarować poprzez usuwanie zbędnego na obrzeżach podrostu, przywracając należną rolę drzewostanowi podstawowemu. Same polany odchwąścić, wyrównać i obsadzić krzewami dekoracyjnymi, ale o niskim wzroście.

Część północno - wschodnią gruntownie przebudować tzn. wytyczyć szlak spacerowy i usunąć dziczące drzewka owocowe. Fragment ten przeznaczyć na sad z prawdziwego zdarzenia, albo zadrzewić najlepiej drzewami iglastymi celem urozmaicenia zadrzewień parku. W części półn.-zachodniej zlokalizowany jest warzywnik - należałoby go, od strony centralnej parku osłonić niską roślinnością krzewiastą np. perukowcem podolskim. W sposób ten zostanie zasłonięta roślinność warzywna i zachowane perspektywy widokowe dalej położonych zadrzewień. Cały teren parku oczyścić z wywrotów, a suche lub chore drzewa pousuwać. Należy też powinien zostać zagospodarowany sad w części południowo-zachodniej przez usunięcie przerośniętych żywopłotów, /często suchych/ i wprowadzenie wysoko kwalifikowanych odmian drzew owocowych. Zagospodarować części przypałacowe /zajazd/. Uzupełnić zadrzewienie nad stawem przed pałacem wierzbą białą /płaczącą/. Dla całego obiektu należy opracować wyczerpującą dokumentację techniczną. Park jest obiektem zabytkowym i powinien zostać poddany opiece konserwatorskiej.

PARK CHEŁM GÓRNY

- DROGI PARKOWE
- ŚCIEZKI
- OSIE WIDOKOWE I KOMPOZYCJI
- PAŁAC
- ☼ POLANY TRAWIASTE
- ~ ZYWOPŁOT
- ☼ ZADRZEWIENIA PARKOWE
- ☼ WODY (SEKRY)
- GRANICA PARKU
- ⓓ POMNIK PRZYRODY

inż. J. WINTER   D. NOHAK

fot. Grzegorz Solecki
Prawa autorskie zastrzeżone

1. Chełm Górny, pow. Chojna

Góra chełmska po stronie północnej parku. Na szczycie okazały
dąb - pomnik przyrody.

Fot. G. Solecki - neg. 22939 P.K.Z. Szczecin 1975r.

fot. Grzegorz Solecki
Prawa autorskie zastrzeżone

2. Chełm Górny, pow. Chojna

Front pałacu i zajazd. Na planie pierwszym dość duży staw.

Fot. G. Solecki - neg. 22940 P.K.Z. Szczecin 1975r.

fot. Grzegorz Solecki
Prawa autorskie zastrzeżone

3. Chełm Górny, pow. Chojna

Polana przypałacowa odgradzona od parku i zamieniona na boisko szkolne. Po stronie prawej - okazały cis.

Fot. G. Solecki - neg. 22935 P.K.Z. Szczecin 1975r.

22935

fol. Grzegorz Sulecki
Prawa autorskie zastrzeżone

4. Chełm Górny pow. Chojna

Widoki po stronie północno - wschodniej parku. Po lewej
zadrzewienia parkowe.

Fot. G. Sulecki - neg. 22937 P.K.Z. Szczecin 1975r.

fol. Grzegorz Solecki
Prawa autorskie zastrzeżone

5. Chełm Górny, pow. Chojna

Fragment krajobrazu po stronie wschodniej parku.

Fot. G. Solecki - neg. 22936 P.K.Z. Szczecin 1975r.

fot. Grzegorz Solecki
Prawa autorskie zastrzeżone

6. Chełm Górny, pow. Chojna

Fragment polany w części południowej parku.

Fot. G. Solecki - neg. 22938 P.K.Z. Szczecin 1975r.